

Robert Jan Vos

Lichtkunstenaar

Ooit, in een ver verleden kluste Robert Jan Vos bij als freelance belichter. Het was “een uit de hand gelopen hobby”. In het dagelijks leven verdiende hij de kost bij een installatiebedrijf, maar dat wereldje werd hij al snel beu. Vos waagde de sprong in het diepe en werd lichtadviseur. Inmiddels heeft de 49-jarige al ruimschoots zijn sporen verdiend. Een gesprek over sensitiviteit en interieurarchitectuur, maar ook over harde techniek, samenwerking en marketing. “De verlichtingswereld ontwikkelt zich gigantisch snel.”

Drs. W. (Wietse) Buma, Merlijn Media BV

Hij oogt ontspannen, zoals hij nu zit in de Hilversumse lunchroom 'Broodje Aap'. Robert Jan Vos is casual chic gekleed en heeft een glimlach die niet van zijn gezicht verdwijnt gedurende het gehele interview. Vos geniet zichtbaar van zijn werk. Dat is wel eens anders geweest.

Kunstje

Na zijn studie Elektrotechniek vond hij een baan in de installatiebranche. Hoewel hij zijn 'job' naar behoren deed, ontdekte hij al snel dat zijn hart elders lag. “Het voelde alsof ik een kunstje deed. Bovendien lagen de mensen me minder goed. Ik kluste er destijds bij als freelance belichtingsman, onder andere bij tv-programma's en daar kwam ik veel meer tot mijn recht. De mensen waren sensitiever ingesteld, artistiek en hadden een brede belangstelling.” Vos volgde zijn hart en zocht een baan die beter aansloot bij zijn interesses. Na werkzaam te zijn geweest bij onder andere Ero, GTI en Grontmij, besloot hij in 2009 voor zichzelf te beginnen. Een stap die hij nooit heeft betreurd. “Ik heb nu de ruimte om zelf mijn tijd in te vullen en mijn eigen opdrachten te selecteren. En ik kan verhalen vertellen met licht, wat wil een mens nog meer?”

Trends

Vos is de afgelopen jaren betrokken geweest bij een aantal prestigieuze projecten. Een absoluut hoogtepunt was toen hij werd ingeschakeld door lichtontwerper Hans Wolff voor de verlichting van de Hermitage.

Vos heeft de verlichtingswereld zien veranderen, zeker de laatste jaren. Naast de opkomst van led-verlichting, signaleert Vos nog twee andere belangrijke trends; de systemen worden gebruiksvriendelijker en het assortiment groeit. Dat laatste heeft alles te maken met de toetreding van nieuwe spelers op de verlichtingsmarkt en de toepassing van nieuwe materialen.

Led

Eerst maar eens aandacht voor de stormachtige ontwikkeling die led-verlichting doormaakt. Wat maakt led-verlichting technisch gezien zo aantrekkelijk? Vos noemt twee grote voordelen: “Led's hebben hoge energetische en optische rendementen.” Die voordelen zijn wijd en zijd doorgedrongen. Waar vroeger de verlichtingsmarkt werd gedomineerd door een beperkt aantal spelers, zoals Philips en Osram, is het nu een bont gezelschap dat de dienst uitmaakt. “LG, Samsung en andere fabrikanten met ervaring in de halfgeleide technologie hebben zich ook op led-verlichting geworpen”, vertelt Vos. Al die inspanningen leiden ertoe, dat de lampen zienderogen aan efficiëntie winnen. Bovendien is er meer oog voor het milieu. “Waar vroeger aluminium rasters de toon aangaven in kantoorverlichtingsarmaturen, zien we nu dat kunststof alternatieven in zwang komen. Ze zijn lichter, compacter en milieuvriendelijker, omdat ze eenvoudiger zijn te recyclen en in verschillende formaten te modeleren.”

Beperkingen

Ondanks deze positieve ontwikkelingen, wil Vos wel een pas op de plaats maken. “Marktpartijen hebben er een handje van om te goochelen met cijfers over het aantal branduren en dergelijke. Daardoor ontstaat er verwarring. We hebben behoefte aan kwaliteitslabels, zoals in de VS gangbaar is, om een minimale kwaliteit te borgen. Ik vind in het algemeen dat de sturing en het toezicht beter kunnen.” Ook is de led nog lang niet uitontwikkeld. “We zitten nu op een efficiëntie van circa 130 lumen per watt, maar in potentie zou led-verlichting met de huidige technologie wel 220 lumen per watt kunnen halen. Ook op het gebied van koeling vallen nog slagen te maken. De warmte moet omlaag, omdat die een remmend effect heeft op de levensduur en de prestaties.” En dan is er nog de menselijke factor. Vos raakt er niet over uitgepraat; de installatiewereld focust zich teveel op de functionele aspecten van (led-) verlichting en vergeet de softe, menselijke kant.

“Sturing en toezicht kunnen beter”

Technische bril

Eigenlijk gaat het al fout tijdens de ontwerpfase. Verlichting komt nu nog vaak terecht op het bordje van de E-adviseur of -installateur. Maar die benadert het vraagstuk vrijwel altijd met een technische bril op.

Hij heeft te weinig oog voor beleving, het verschil tussen een lounge en een kantoortuin ontgaat hem bijvoorbeeld en dat pakt menigmaal desastreus uit. Wordt er wel een lichtadviseur ingeschakeld, dan gebeurt dat meestal pas aan het einde van de rit, als de koek al verdeeld is en er slechts een minimaal budget resteert voor de uitvoering van een verlichtingsplan. De noodzakelijke omslag is duidelijk; "We moeten als bouw- en installatiesector meer gaan leren denken vanuit de gebruiker. Dat pakt uiteindelijk op alle fronten beter uit, ook op financieel gebied."

Integraal denken

Leren denken vanuit de gebruiker betekent in de praktijk rekening houden met zijn productiviteit en met Life Cycle Costs. Daarvoor is een integrale aanpak van het verlichtingsvraagstuk bij een bouwopgave van essentieel belang. "Eigenlijk zou een verlichtingsadviseur al vanaf het prille ontwerpproces betrokken moeten zijn bij het project." Zo creëer je niet alleen op papier, maar ook later in de praktijk de ideale condities voor werknemers om productief te zijn. Bijkomend voordeel is dat je makkelijker kan anticiperen op de Life Cycle Costs. De toepassing van led-verlichting vraagt bijvoorbeeld om afgewogen keuzes. Ten eerste vanwege de investeringen die ermee gepaard gaan. En ten tweede om teleurstelling over de performance te voorkomen.

Gebruiksvriendelijkheid

Integraal ontwerpen komt ook de gebruiksvriendelijkheid ten goede. Op dat gebied zijn interessante ontwikkelingen gaande. In hoofdlijnen komen die erop neer dat componenten, zoals sensoren, kleiner worden, terwijl de bedieningsmogelijkheden toenemen. Van daglichtafhankelijke regelingen en afwezigheidsdetectie tot intelligente regelingen in armaturen en remote access panels; de gebruiker krijgt meer controle.

Onderhandse deeltjes

Het klinkt zo simpel, waarom zijn integraal ontwerpen en bouwen dan nog steeds niet ingeburgerd? Dat heeft alles te maken met het onderlinge wantrouwen in de bouwkolom. De verschillende disciplines laten zich vooral leiden door eigenbelang en kijken vaak niet verder dan de korte termijn, heeft Vos ondervonden. Zijn oplossing? "Communicatie, communicatie, communicatie... Ik kan het niet genoeg benadrukken. Alleen via communicatie is deze impasse te doorbreken. Als ik tijdens een bouwtraject met installateurs te maken krijg, ben ik altijd transparant over mijn werkwijze. Ik benadruk direct dat ik een onafhankelijke

adviseur ben, zodat zij niet het idee krijgen dat ik onderhandse deeltjes heb gesloten met fabrikanten om producten te promoten. Ook tijdens het vervolgtraject blijf ik in gesprek met installateurs. Door voortdurend duidelijkheid te verschaffen, bijvoorbeeld over kostenramingen – met inbegrip van een veiliggestelde marge voor de aannemer – en de juiste wijze van uitvoering probeer ik al bij voorbaat veel problemen te 'tacelen'. En voorkom ik dat een installateur de kont tegen de krib gooit en zegt: "Het kan niet".

Toegevoegde waarde

Op de rem staan heeft sowieso weinig zin, vindt Vos. "In de toekomst komt het accent meer en meer te liggen bij het leveren van toegevoegde waarde. Het aantal marktpartijen groeit, evenals het aanbod van producten en materialen. Spelers in de installatietechniek moeten zich goed gaan beraden over hun eigen rol en onderscheidend vermogen om zichzelf staande te kunnen houden." Ook adviseert Vos om tijdig de juiste kennis in huis te halen. Bij voorkeur door in een vroeg stadium tijdens een integraal traject al lichtadviseurs aan te laten schuiven. Door de toenemende verfijning van lichtoplossingen en de integratie met andere installatiesystemen, bijvoorbeeld op het gebied van CCTV, gaat het steeds nauwer luisteren. Het risico op fouten neemt toe, zeker als de expertise die voorhanden is, ontoereikend is.

TVVL

Adviseurs, installateurs en andere partijen hoeven die weg naar de toekomst niet alleen af te leggen. TVVL kan de helpende hand bieden, meent Vos. Maar ook daar is een omslag voor nodig. "TVVL legt nu nog te vaak het accent bij de uitvoeringsfase in haar publicaties. Maar dan hebben we het eigenlijk over stap twee. De eerste stap is om het belang van goede verlichting, bijvoorbeeld voor de productiviteit en het algemeen welzijn van gebruikers, te benadrukken. Daarna komt pas de uitvoering."

Passie

Hoewel Vos door de jaren heen te maken heeft gehad met de nodige professionele teleurstellingen, is hij nog even enthousiast als toen hij ooit begon. En dat gaat niet veranderen. "Ik zal gepassioneerd bezig blijven met mijn vak en proberen waar mogelijk een bijdrage te leveren om de verlichtingswereld naar een hoger plan te tillen." Een man kortom, met een missie.

Bij de verbouwing en herinrichting van het Joods Historisch Museum nam Robert Jan Vos de verdere uitwerking van het lichtconcept voor zijn rekening

OLED

Led-verlichting begint inmiddels ingeburgerd te raken in de gebouwde omgeving. Dat kan nog niet gezegd worden van Oled. Een Oled (Organic led) bestaat uit organisch materiaal en wordt in folievorm geproduceerd. Door die samenstelling zijn ze in tegenstelling tot led's zeer gevoelig voor degeneratie door uv-licht. Met Oled's kunnen hele dunne – flexibele – lichtpanelen worden gemaakt. Oled's voorzien van pixels vinden al gretig aftrek bij smartphone- en tv-fabrikanten, die ze gebruiken voor beeldschermen. In de verlichtingswereld zijn Oled's nog maar net begonnen met hun opmars. Ze worden al toegepast als oriëntatie-hulpmiddel of voor decoratieve doeleinden. De efficiëntie en levensduur vallen nu nog tegen vergeleken met power led's. Maar daar zal in de toekomst vast en zeker verandering in komen. Volgens De Vos zullen Oled's binnen afzienbare tijd onderdeel gaan uitmaken van functionele verlichtingssystemen die tegelijkertijd kunnen functioneren als beeldrasters. De huidige beamers en schermen zouden daarmee wel eens tot het verleden kunnen gaan behoren.